

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/152351,Michal-Kruk-i-Maria-Grzegorzewska-upamietnieni-za-pomoc-niesiona-Zydom-Przemysl-.html>
17.04.2024, 04:04

Michał Kruk i Maria Grzegorzewska upamiętnieni za pomoc niesioną Żydom - Przemyśl, 15 października 2021

15 października 2021 r. w Przemyślu, przy ul. Kopernika 14, zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma odsłonił tablicę upamiętniającą Michała Kruka, zamordowanego przez okupantów niemieckich za pomoc Żydom. Pamiątkowym murałem na ścianie budynku Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego nr 1 uhonorowana została także niosąca pomoc ludności żydowskiej Maria Grzegorzewska.

Dr Mateusz Szpytma, podkreślił, że Michał Kruk pomagał w czasie wojny wielu Żydom. We wrześniu 1943 został jednak aresztowany, zastrzelony, a jego zwłoki zostały powieszona na szubienicy, niedaleko miejsca, gdzie odbywała się piątkowa uroczystość.

- Myślę, że tak jak kiedyś krzyż był symbolem hańby, a stał się symbolem miłości, tak ta szubienica, która też była sposobem karania największych zbrodniarzy, stała się symbolem wspólnego losu Żydów przeznaczonych na zagładę oraz tych Polaków, którzy ich wspierali i zginęli. To taki wspólny los uciemnionych narodów - mówił wiceprezes IPN.

Przypomniał, że 15 października przypada 80. rocznica rozporządzenia Hansa Franka, w którym „mówiono o tym, że każdy Żyd, który opuści dzielnicę mieszkaniową, czyli getto zostanie rozstrzelany”.

- Każdy Polak, każda osoba innej narodowości, która będzie im pomagała będzie także rozstrzelana. To haniebne rozporządzenie było egzekwowane. Dzisiaj, dzięki badaniom Instytutu Pamięi Narodowej, możemy powiedzieć, z dosyć dużą dokładnością, że ok. tysiąc Polaków zostało zamordowanych za pomoc Żydom. Bardzo wielu z nich pochodziło z Podkarpacia, są oni upamiętnieni w Muzeum

*Polaków Ratujących Żydów im. Rodziny Ulmów w Markowej –
powiedział dr Szpytma.*

Jego zdaniem, pamiętać musimy nie tylko Polaków, którzy ratowali Żydów, ale również trzeba przypominać nazwiska sprawców. W ocenie wiceprezesa IPN musimy również pamiętać tych wszystkich, którzy w 1939 r. wtargnęli do naszej ojczyzny i spowodowali tragedie takie, jak ta w Przemyślu.

– Pamiętamy też w jakim języku było napisane to rozporządzenie. Proszę państwa w tym samym języku dzisiaj nie tylko poucza się Polskę, ale w tym samym języku dzisiaj krytykuje się Polskę za czczenie swoich bohaterów. W tym języku najczęściej krytykuje się Muzeum Polaków Ratujących Żydów imienia Rodziny Ulmów. Jakiż to wstyd. Ktoś kto używa tego języka nie ma prawa krytykować tego, co się tutaj działo. Bo bez tego udziału niemieckiego nie byłoby tutaj żadnych mordów – mówił dr Szpytma.

Dodał, że Polacy pamiętają, że były również osoby, które donosiły na Żydów i Polaków, którzy ich ukrywali, ale zwrócił uwagę, że nie byłoby takich sytuacji, gdyby nie pojawili się w naszym kraju w 1939 r. Niemcy.

Wiceprezes Szpytma powiedział również, że naszym zadaniem jest pamiętać o takich postaciach jak Michał Kruk i Maria Grzegorzewska. Stwierdził, że Podkarpacie najlepiej z regionów w naszym kraju upamiętnia Polaków, którzy ratowali Żydów w czasie II wojny światowej.

– Pamiętajmy o każdej osobie, która ratowała Żydów, to jest nasz wielki obowiązek – podkreślił.

Upamiętnienia zostały sfinansowane przez rzeszowski oddział Instytutu Pamięci Narodowej. Organizatorami uroczystości był Oddział IPN w Rzeszowie i Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 1 im. Marii Grzegorzewskiej w Przemyślu.

* * *

Michał Kruk (ok. 1880 - 6 września 1943)

W czasie okupacji niemieckiej Michał Kruk był emerytowanym kolejarzem i mieszkał w

domu przy ulicy Kopernika 36 w Przemyślu. Ulica ta granoczyła z gettem, które w wyniku chorób, licznych egzekucji i wywózek ludności żydowskiej do obozów zagłady systematycznie się zmniejszało. Michał Kruk pośredniczył w kontaktach Żydów z getta z Polakami. Zorganizował ucieczkę dużej grupy Żydów do rodziny Banasiewiczów, mieszkającej w Orzechowcach, kilka kilometrów od Przemyśla. Udzielał też pomocy Aleksandrowi Hirschbergowi, członkowi Żydowskiego Związku Robotniczego „Bund”. 4 września 1943 r. do mieszkania Kruka przybyli Niemcy pod komendą SS-Hauptsturmführera Josefa Schwambergera. Przeprowadzili rewizję w mieszkaniu Kruka i w mieszkaniu jego bratanka Teodora Caisa w poszukiwaniu pożydowskich rzeczy. Następnie aresztowali Michała Kruka. Dwa dni później Kruk i Hirschberg zostali rozstrzelani na ulicy Kopernika. Ich zwłoki publicznie powieszono, aby zastraszyć mieszkańców Przemyśla.

Odnaczony pośmiertnie przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Maria Grzegorzewska (1888-1967)

Wybitna polska psycholog i pedagog, profesor tych dwóch dziedzin, podczas wojny członkini konspiracji, w ramach której kolportowała broń, a także prowadziła studia nauczycielskie. Prof. Grzegorzewska udzielała pomocy prześladowanym Żydom. Była wybitną uczoną i działaczką, utalentowaną nauczycielką, a zarazem wyjątkowym człowiekiem, niezłomnym w swych przekonaniach, pełnym życzliwości dla ludzi, niosącym pomoc tym, którzy jej najbardziej potrzebowali, co wykazała w roku 1939, w czasie okupacji, kiedy wielu Żydom uratowała życie, i w czasie powstania warszawskiego, kiedy podjęła służbę sanitariuszki.

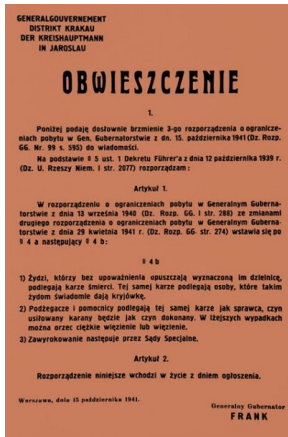

Jak podało Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej, wątek akcji pomocowych na rzecz Żydów w wydaniu Marii Grzegorzewskiej opisany został w artykule z 1954 r. „Izrael Bleter”. Ten zaś pojawił się w formie przedruku rok później w książce „Pinkas Warsze”. Wątek ten pojawił się także w 1967 r. w wydanym w Buenos Aires piśmie „La Pologne” nr 4 pod zmienionym tytułem „Ceux qui ont poste secours”.

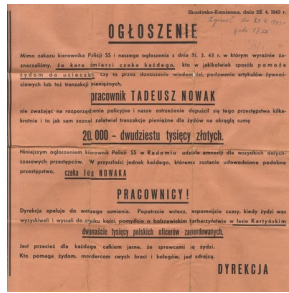
[**Polacy ratujący Żydów pod okupacją niemiecką - wybrane publikacje IPN**](#)

[**Wystawa „Polacy ratujący Żydów w czasie II wojny światowej” - do pobrania**](#)

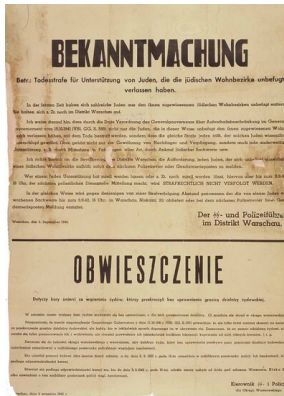
[**Polacy ratujących Żydów pod okupacją niemiecką - infografiki**](#)

Rozporządzenie
generalnego
gubernatora Hansa
Franka o karze śmierci
dla Żydów
opuszczających getto i
Polaków udzielających
im pomocy

Ogłoszenie dyrekcji
niemieckich zakładow
„Hsag” w Skarżysku-
Kamiennej
zabraniających
udzielania pomocy
Żydom, Skarżysko-
Kamienna, 22 IX 1942
r.

Obwieszczenie
dowódcy SS i policji na
dystrykt warszawski z
5.09.1942 o karze
śmierci za jakąkolwiek
pomoc Żydom